

جسور

جسور للدراسات
JUSOOR for STUDIES

Mültecilerin geri dönüşü

Puslu girişimler ve kayıp garantiler

pozisyon Değerlendirme

Araştırmalar Birimi

Kasım 2018

www.jusoor.co

Jusoor Araştırma Merkezi Ortadoęu bölgesinde, özellikle Suriye ile bağlantılı meselelerde, siyasi toplumsal ekonomi ve kanuni alanlarında çalışmalar bilgiler ve araştırmalar yayınlayan, devletin çeşitli uzmanlık alanlarından karar sahiplerine, Yetkililere, kalkınma alanında çalışanlara bölge meseleleri ile ilgili dengeli kararlar almalarında onlara gerçekçi ve net verilere dayanan raporlar sunan bağımsız uzman kurumdur.

İçindekiler

Giriş.....	3
1. Önemli girişimler.....	4
1. Rus girişimi	4
2. Türkiye'nin girişimi.....	4
3. Hizbullah'ın girişimi.....	5
4. Lübnan Genel Güvenlik Müdürlüğü'nün girişimi	7
2. Rejim müttefiklerinin sebepleri	7
Üçüncü Bölüm: Aktörlerin sorumlulukları.....	9
1. Rejim.....	9
2. Rejimin müttefikleri.....	9
3. Eu sahibi ülkeler.....	10
4. Uluslararası toplum.....	11
Sonuç:	13

Giriş

Bu yaz mevsimi, sahada dramatik gelişmelere tanık oldu. Rejim ve onu destekleyen dış güçler, Şam'ın kırsal kesiminin kontrolünü ele geçirdikten kısa bir süre sonra güney Suriye'nin ve rejimin kontrolünün dışındaki Şam mahallelerinin kontrolünü ele geçirdi.

Bu gelişmeler, rejimin müttefikleri tarafından sunulan ve mültecilerin Suriye'ye geri dönmesini talep eden girişimleri ortaya çıkardı. Bu bağlamda ilk girişim, Hizbullah tarafından ortaya atıldı. Ardından Rusya, daha sonra ise Lübnan Kamu Güvenliği Birimi girişimler başlattı.

Rejim müttefikleri tarafından sergilenen bu yeni yaklaşımın üzerinden yaklaşık beş ay geçmesine rağmen sadece Lübnan düzeyinde sınırlı sonuçlar elde edebildi. Aynı şekilde bu girişimler kapsamında mültecilerin bulunduğu ülkelerden geri dönüşler de olmadı.

Rusya'nın pazarlama çabaları da bu girişimler için uluslararası toplumun desteğini elde etmede önemli bir başarı elde edemedi. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği de Suriye'nin mültecilerin dönüşü için henüz yeterince güvenli olmadığını ve şu anda geri gönderme operasyonlarının düzenlenmesinde hiçbir rol oynamayacağını söyledi. Diğer aktör ülkeler de aynı yönde tavır sergiledi.

Bu tür girişimler, “gönüllü geri dönüş” şartını gerçekleşmesi, geri dönenlere verilen güvenceler ve ne kadar güvende olacakları, geri dönüşün şekli, mültecilerin geri döneceği yerler ve mültecilerin seçilmesi şartları gibi kuşku ve endişelerle doludur.

Bu korkularla ilgili hukuki ve siyasi sorumluluk rejim ve müttefikleriyle sınırlı kalmayıp diğer taraflarla da ilgilidir. Bu tarafların çoğu bu girişimleri şu an reddediyor ancak bu tür girişimlere yönelik atmosferi yaratma ve Suriyelileri rejimin hapisanelerine herhangi bir garanti olmadan gönüllü olarak geri dönmeye zorlama konusunda geçmiş yıllarda aktif olarak çalışmıştı.

Bu rapor, sadece Lübnan'daki bazı mültecilerin değil, bütün mültecilerin geri dönüşünü sağlayan en uygun biçime ulaşmak için insani ve siyasi bağlamlarında “mültecilerin geri dönüşü” politikasını okumayı amaçlamaktadır.

1. Önemli girişimler

Son beş ay, Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönüşünü yasallaştırmayı amaçlayan bir dizi girişime şahit oldu. Bu girişimler, rejimin önemli destekçilerinden (Rusya, Hizbullah / İran) ve rejim yanlısı akım tarafından yönetilen Lübnan Kamu Güvenliği Birimi tarafından ortaya atıldı.

1. Rus girişimi

Rusya, mültecilerin geri dönüşü girişimini Temmuz 2018'de başlattı. 18/7/2018 tarihinde Rusya Savunma Bakanlığı, Suriyeli mültecileri karşılama, dağıtma ve barındırma için Suriye'de özel bir merkez kurulacağını açıkladı. Bakanlık, merkezin misyonunun, tüm Suriyeli mültecilerin yabancı ülkelere kalıcı ikamet yerlerine dönüşünü takip etmek; yabancı ülkeler de dahil olmak üzere insani yardımın, temel ihtiyaçların, inşaat malzemelerinin ve maddi ihtiyaçların Suriye'ye taşınmasını ve Suriyelilere teslim edilmesini düzenlemek; Suriye makamlarına Sağlık hizmetlerini ve diğer kamu hizmetlerini yeniden canlandırmada yardım etmek ve mültecilerin geri dönüşüne yardım etmek ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak ile ilgili diğer sorunları çözmek olduğunu söyledi.

Bakanlık Şam kırsalında 73600, Halep'te 134350, Humus'ta 64.000, Hama'da 10600, Deyrezor'da 45.000 ve Doğu Kalamun'da 8950 kişi olmak üzere toplamda 33 bin 6500 Suriyeli mültecinin barınacağı merkezlerin hazırlandığını söyledi.¹

Bu rakamlar, Rusya'nın girişim propagandasının bir parçası olup açıklamada bu "mega merkezler" in yerleri veya yapılmış hazırlıkların ayrıntıları yer almadı.

Rusya'nın Suriye Büyükelçisi Alexander Lavrentev temmuz ayının sonunda Rus girişiminin reklamını yapmak için Şam, Amman ve Beyrut'u ziyaret etti. Ziyaretten sonra Suriye Bakanlar Kurulu, "Yurt dışındaki mültecilerin geri dönüşü için koordinasyon kurulu" kurdu.

2. Türkiye'nin girişimi

Türk yetkililer, özellikle seçim döneminde, Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri gönderilmelerinin gerektiğini ve geri dönüşleri için uygun bir ortam sağlamaya çalıştıklarını sürekli olarak vurguladılar.

¹Rusya, mülteciler için karşılama, dağıtım ve konaklama merkezleri inşa ediyor, Rusya el-vevm, 18/7/2018: <https://goo.gl/VkgSnn>

Ancak Türkiye'nin mültecileri geri göndermeye yönelik girişimi, diğer girişimler gibi bir açıkça ilan edilmedi. Girişim, başlangıcı ve uygulanma şekli açıklanmadan sessizce ilerliyor. Ancak bu girişimin aslında Mart 2017'de Fırat Kalkanı Operasyonunun sona ermesinden sonra başladığı ve bugüne kadar devam ettiği değerlendirilmektedir. Tür Dışişleri Bakanının 25/11/2018 tarihinde yaptığı açıklamaya göre Fırat Kalkanının sona ermesinden bu yana kuzey Suriye'ye dönen Suriyelilerin sayısı şu ana kadar 260 bin mülteciye ulaştı.²

Türkiye'nin icraatlarını takip etmek yoluyla girişimin özelliklerini üç açıdan belirlemek mümkündür:

- Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgelerinde gerek Rusya ile varılan ve bu bölgeleri rejim veya onu destekleyen yabancı güçlerin herhangi bir baskın veya bombardımanına karşı koruyan siyasi anlaşmalar yapmak ya da kabul edilebilir güvenlik disiplini sağlamak yoluyla **nispi güvenliğin sağlanması**. Bununla birlikte son zamanlarda bu güvenlik disiplini biraz geriledi. Bu da 18/11/2018 tarihinde başlayan yolsuzlukla mücadele hamlesinin gerekçesi olabilir.
- Rehabilitasyon ve altyapı geliştirme**. Türkiye hastanelere, okullara, camilere, parklara ve yollara büyük yatırımlar yaptı. İki Türk üniversitesi kuzey Suriye'de şubeler açtı. Bu kalkınma yatırımları, özellikle Fırat Kalkanı bölgelerinde hayatın normal seyrine dönmesine yardım etti. Şu an mevcut olan hizmetlerin bir kısmı, 2011'den önce bu bölgede sunulan hizmetleri geride bıraktı.
- Kampları terk edip Türkiye içinde ikamet etmek veya Suriye'ye dönmek isteyen mültecilere **teşvik verilmesi**. Bu teşvikler kişi başına yaklaşık 300 dolardır. Bu mali teşvikler, birçok kişiyi parayı Suriye'ye dönmek için kullanmaya teşvik etti.

3. Hizbullah'ın girişimi

Haziran 2018'in sonunda Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah, Suriyeli mültecilerin geri dönüşünü desteklemek ve kolaylaştırmak için bir komitenin oluşturulduğunu açıklayarak partinin, dosyanın (Lübnan tarafından) yavaşça ele alınmasından dolayı ve partinin Suriye devletiyle olan iyi ilişkilerine dayanarak ve Hizbullah'ın Lübnan'ın mevcut vaziyetin bir parçası olduğu kabulünden hareketle bu girişimi başlattığını söyledi. Nasrallah, partinin gönüllü olarak geri dönmek isteyen Suriyelilerin geri

²Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'ndan önemli açıklamalar, TRT Arabi, 25/11/2018: <https://goo.gl/tUAofq>

dönüşleri için talep sunma mekanizmasını belirlemek adına mültecilerle iletişim içinde kalmaya devam edeceğini ve bu dosyanın Lübnan ve Suriye arasında siyasi olarak çözümlene dek bu yardımı sürdüreceğini söyledi.³

Hizbullah 4/7/2018 tarihinde ülkelerine dönmek isteyen mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesi için bir program başlattığını duyurdu. Parti Baalbek, Hermel, Lenve, Bidnayel, Dahiye Cenubiye, Nebtiye, Sur, Bint Cubeyl ve Adisa'da mültecilerin taleplerini karşılamak için kendi merkezlerini açtı.

Hizbullah Suriyeli mülteciler dosyası sorumlusu eski Milletvekili Nevvar el-Sahili'ye göre Hizbullah Suriyeli Mülteciler Komisyonunun merkezleri aracılığıyla mültecileri karşılayacağını ve bir form doldurmalarını isteyecek. Formlar toplanarak Suriye'de ilgili yerlere gönderilecek ve Lübnan Kamu Güvenliği ile iletişime geçilecek. Dönecek yeterli sayıda mülteci olduğunda, Suriye'ye transferleri süreci düzenlenecek. El-Sahili, girişimin amacının her şeyden önce Lübnanlıların menfaatleri olduğunu belirterek "Kendilerini ülkelerinde sayan Suriyeli kardeşlerimizi sevmekle birlikte birçok problemle boğuşan Lübnan'ı rahatlatmak için ülkelerine dönmeleri daha iyidir."⁴ dedi.

Lübnan Mültecilerden Sorumlu Devlet Bakanı Muin Mar'ubi Lübnan'ın 14 Kasım'da Suriye güvenlik birimlerinin Suriye'ye dönen 20 mülteciyi öldürdüğüne dair güvenilir bilgiler aldığını açıkladı.⁵ Aynı şekilde Mar'ubi, büyük ailelere Suriye'de belirli bölgelere geri dönmelerine izin verilmeyeceği şeklinde haber ulaştırıldığını söyledi. Bu da Suriye'ye geri dönmelerine izin verileceği ama asıl bölgelerine dönmelerine izin verilmeyeceği anlamına geliyor. Mar'ubi, bu verilerin Suriye ve Lübnan güvenlik kurumları arasındaki koordinasyon ile ortaya konulan ve mültecileri tasnif etme, dönebilecekleri ve dönemeyecekleri bölgeleri belirlemeyi hedefleyen listeler ile ilgili olduğunu belirtti. Mar'ubi, bunun demografik temizlik sürecini tamamlanması olarak niteleyerek bu sürecin basit bir ayrıntı olmadığını, pek çok ülke ve kurumun dahil olduğu sistematik bir süreç olduğunu söyledi.⁶

³ Seyyid Nasrallah: En geniş hükümet temsili için... Güney Suriye'de büyük bir zafere yakınız, Menar Kanalı, 20/6/2018: <https://goo.gl/w1drfG>

⁴Sputnik, Hizbullah'ın Suriyelileri mültecilerin ülkelerine geri döndürme mekanizmasını ortaya çıkardı, Sputnik, 4/7/2018: <https://goo.gl/GR73TD>

⁵ Mar'ubi: Suriye rejimi, suç işlemekten vazgeçmeli, El-Hayat gazetesi, 14/11/2018: <https://goo.gl/aa2zY9>

⁶Dünya, Suriyeli mültecileri Esed'in giyotini altında görüyor, 16/11/2018: <https://goo.gl/FyU6sB>

“Gönüllü geri dönüş” ofislerine müracaat eden bazı kişilerle yapılan görüşmelere göre ziyaretlerinin tamamen güvenlik temelliydi. Bu da mültecilerin Suriye'ye dönmelerini teşvik etmekten çok mülteciler arasında korku yayılmasına sebep olmaktadır. Bu ofislerin çalışmalarını yakından takip eden Lübnan kaynakları, mülteci kabul ofislerinin temel amacının mültecileri korkutmak ve Lübnan'dan çıkıp Suriye dışına bir yere gitmelerini sağlamak olduğunu ve Avrupa'ya insan kaçakçılığı yapan çetelerin bu ofislerden çıkan ve çok sert güvenlik muamelesine maruz kalan kişilere yavaşmaya çalıştıklarına işaret ediyor.

4. Lübnan Genel Güvenlik Müdürlüğünün girişimi

6/8/2018 tarihinde Lübnan Güvenlik Dairesi, tüm Lübnan topraklarında kendi ülkelerine gönüllü olarak geri dönmek isteyen mültecilerin taleplerini almak için merkezlerin tahsis edileceğini duyurdu. Açıklamada Lübnan topraklarında 18 merkezin belirlendiği ifade edildi.⁷

Bu açıklama, Suriye güvenlik hizmetleriyle koordineli olarak mültecilerin gönüllü geri dönüşlerini düzenlemek için haziran ayında başlatılan programın yasallaştırılması olarak ortaya çıktı.

Girişim, Hizbullah'ın girişiminin başlatılmasından bir ay sonra geldi. Parti sözcüsü, ülkedeki mültecileri kaydetmeye devam edeceklerini ve iki girişim arasında bir bağlantı olmadığını söyledi.⁸

Müdürlüğe göre Temmuz ayının başından Kasım ayına kadar Suriye'ye dönenlerin sayısı -7,670 kişi Müdürlük aracılığıyla- 87.670 idi.⁹

2. Rejim müttefiklerinin sebepleri

Rejimin müttefikleri, bir dizi hedefe ulaşmak için mültecileri Suriye'ye geri döndürme programlarını ortaya koymaya çalışıyor. Bu hedeflerin önde gelenleri şunlardır:

1. **Suriye rejiminin savaşı kazandığı iddiası.** Mültecilerin geri dönüşü, dış dünyaya durumun eski haline döndüğü ve mültecilerin, iltica sebeplerinin ortadan kalkmasından sonra geri döndükleri ve rejimin mültecilerin büyük kısmının iltica etme nedeni olmadığı izlenimi

⁷Gönüllü olarak kendi ülkelerine dönmek isteyen mültecilerin taleplerini kabul eden merkezlerdeki çalışma saatlerinde değişiklik, Lübnan Kamu Güvenliği Genel Müdürlüğü, 6/8/2018: <https://goo.gl/yynxkS>

⁸ Pressure to return builds on Syrian refugees in Lebanon, IRIN, 20/8/2018: <https://goo.gl/JMUuHa>

⁹Eylül 2018'den bugüne kadar geri dönen mülteci sayısında dair istatistikler, Lübnan Kamu Güvenliği Genel Müdürlüğü, 2/11/2018: <https://goo.gl/eqQmwW>

verecektir. Böyle bir iddia, rejimin müttefiklerine hem içerde hem de dışarda doğrudan siyasi kazançlar sağlayacaktır.

2. Rejimin müttefiklerinin siyasi hedeflerini **meşrulaştırmak** ve uluslararası toplumun Suriye rejimi hükümetine siyasi meşruiyet verilmesini erteleme gerekçelerini zayıflatmak için **mültecilerin bir araç olarak kullanılması**. Özellikle ABD ve müttefikleri, mültecilerin geri dönüşünün, Suriye hükümeti ile çalışmanın ön koşulu olduğunu başından beri vurgulamaktadır. 13 Eylül 2018'de açıklanan "Suriye için Daraltılmış Grubun İlkeleri Bildirgesi" bu maddeyi açıkça teyit ediyor.
3. **Yeniden imar meselesini masaya getirme olasılığını hızlandırmak**. Çünkü rejimin müttefikleri, tek başlarına yeniden imarı gerçekleştiremezler ve Avrupa ülkeleri ile diğer ABD ortaklarından yaklaşık 400 milyar dolara¹⁰ ihtiyaçları var. Bu desteği Rusların Şam'da dayattığı emri vaki rejim, siyasi meşruiyet kazanmadan elde edemezler.
4. **Mültecilerin barındıran ve mülteci programlarını finanse eden ülkelerin iradesini kazanmak**. Çünkü mültecilerin geri dönüşü bu ülkelerin ekonomik, politik ve sosyal yüklerini hafifletecektir. Mültecilerin geri dönüşü girişimlerine karşı çıkmak, bazı ülkelerde iç siyasi krizlere neden olmaktadır. Örneğin hükümetler, mültecilerin ülkelerine geri dönmesini istemiyor gibi görünecektir. Halbuki hiçbir hükümet bunu istemez.

Lübnan örneğinde, Rus girişimi ya da Hizbullah girişimi, devlet içindeki birçok politik aktörün açıkça ilan ettiği isteğini gerçekleştirmektedir. Bu girişimden şüphe duyan ya da Suriye rejimiyle çalışmak istemeyenler ise mevzunun hassasiyetinden dolayı çok fazla hareket alanına sahip değillerdir.

Rusya Ulusal Savunma İzleme Merkezi başkanı General Mihail Mezintsev, Rus girişimi kapsamında Avrupa'daki 200 bin mültecinin Suriye'ye döneceğini açıkladığında¹¹ bu hassas konuya değindi. Ayrıca Avrupa'nın göçmen politikalarına 140 milyar dolardan fazla para harcadığını ve bunun görünüşe göre "Suriyelileri evlerine dönme fikrinden vazgeçmeleri" için bilinçli bir sevk olduğunu iddia etti.¹²

¹⁰ Long reach of U.S. sanctions hits Syria reconstruction, Reuters, 2/9/2018:

<https://goo.gl/oGbEFY>

¹¹ Rusya Savunma Bakanlığı: Yakın gelecekte yaklaşık 200 bin mülteci geri dönebilir, Sputnik, 24/2018: <https://goo.gl/cev9dC>

¹² Rusya Savunma Bakanlığı: Avrupa Suriyeli mülteciler için 140 milyar dolar harcadı, Rusya el-yevm, 19/10/2018: <https://goo.gl/hs3WEW>

3. Aktörlerin sorumlulukları

Şimdiki haliyle mültecilerin geri dönüşü, bir dizi aktörün tutum ve politikalarının bir sonucu olarak herhangi bir tarafın garantisi ve Birleşmiş Milletler'in katılımı olmadan gerçekleştirilmektedir. Bunların hepsi, geri dönen mülteciler meydana gelen veya meydana gelebilecek ihlallerden doğrudan ve dolaylı olarak sorumludurlar. Aynı şekilde mültecilerin esasında iltica etmelerinden ve ilticaları esnasında yaşadıkları sıkıntılardan çeşitli derecelerde sorumludurlar.

Bu aktörler aşağıdaki gibi dört gruba ayrılabilir:

1. Rejim

Suriye rejimi, yasal ve politik olarak mültecilerin güvenliğinden ve onların asıl yerlerine dönmelerini sağlamaktan tam olarak sorumludur. Aynı şekilde rejim **çoğu zaman mültecilerin göç etme sebeplerinden** ve bu nedenle meydana gelen veya gelmesi muhtemel suç ve ihlallerden kaçmak için göç etmeyi düşünmelerinden itibaren maruz kaldıkları tüm ihlallerden **sorumludur**.

Rejim, müttefiklerinin askeri üstünlüğü ve üzerindeki uluslararası baskının yokluğunun kendisini bu yükten kurtaracağını düşünerek geri dönenleri korumak için herhangi bir teminat vermeyi reddetti.

Rejim, geri dönen mültecilerin güvenliğini teyit adına onlarla görüşmek isteyen uluslararası kuruluşların özgürce seyahat etmelerine izin vermemektedir. Aynı şekilde yerel örgütlerin ve aktivistlerin de geri dönenlerin karşılaşılabileceği ihlalleri takip etmesine izin vermemektedir. Bunlara ilaveten rejim güvenlik, askeri ve siyasi kurumlarında herhangi bir yapısal değişiklik yapmadı. Diğer bir ifadeyle Suriye halkının yaklaşık yarısının yerlerinden edilmesinden sorumlu olan yetkililer ve kişiler hala Şam'daki karar alma mevkilerinde durmaya devam etmektedir.

2. Rejimin müttefikleri

Suriye rejiminin destekçileri, mültecilerin Suriye'ye geri dönmelerini sağlamak hususunda doğrudan ve dolaylı bir sorumluluk taşımaktadır. Özellikle de bu ülkeler gerek Rus girişimi gerek Hizbullah/İran girişimi aracılığıyla mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesi için başlatılan tek girişimi başlattıkları için sorumludur.

Bu sorumluluklar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- **Garantilerin yok olması** Başlatılan girişimler, geri dönen mültecilerin güvenliği ve topraklarına fiilen geri dönüşlerinin imkanı hususunda

gerçek garantiler sunmamaktadır. Halbuki bu girişimleri başlatanlar, bu garantileri verebilecek tek taraf konumundadır.

- **Sonraki korumanın olmaması:** Mülteciler garantiler olmadan gönüllü olarak geri dönseler bile rejimin müttefikleri Suriye'ye geri dönenlere koruma sağlamadılar. Bu müttefikler, rejime baskı yapma ve koruma sağlama imkanına sahiptir.
- **İlgili uluslararası kurumların olmaması:** Bu girişimler, aslında mültecilerin ilticaları esnasında kayıt altına alınması, durumlarının takibi ve güvenli geri dönüşlerinin denetlenmesi ile ilgilenen Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) başta olmak üzere tüm ilgili uluslararası kurumları etkisiz hale getirdi. Hatta bu girişimlere, bir rejim müttefikleri olan Lübnan Dışişleri Bakanlığı ile Komiserlik arasında görülmemiş bir gerginlik eşlik etti. Lübnan Dışişleri Bakanlığı, Komiserliğin mültecilerin güvenliği için asgari garantiler talep etmesinden dolayı mültecileri Lübnan'a yerleştirmeye çalışmakla suçladı.
- **İltica sürecinde ihlallerden sorumlu olma:** Lübnan'daki rejim müttefikleri, Lübnan devleti içinde çok aktif aktörler olduklarından dolayı Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin 2011 yılından bu yana maruz kaldıkları ihlaller için doğrudan ve dolaylı olarak sorumludurlar. Bu ihlallerin rolü "ev sahibi ülkeler" bölümünde incelenecektir.
- **Şiddet eylemlerinden doğrudan sorumlu olma:** Rejimin müttefikleri ayırım gözetmeksizin bombalama ve doğrudan öldürme eylemlerine katıldılar ve daha önceki yıllarda yüzlerce katliam yaptılar. Bu da onları Suriyelilerin iltica etmelerinin temel nedeni yapmaktadır.

3. Ev sahibi ülkeler

Ev sahibi ülkelerdeki Suriyeli mültecilerin durumu, bu ülkelerdeki siyasal sistemin tutumu başta olmak üzere ekonomik güç ve toplumdaki demografik durum gibi çeşitli faktörler nedeniyle birbirinden oldukça farklıdır.

Suriyeli mültecilerin Lübnan'daki durumu, tüm iltica edilen ülkeler arasında en kötü durumu temsil ediyor. Lübnan hükümeti, rejimin müttefiklerinin baskısıyla, diğer ülkeler gibi Suriyeliler için kamplar açmayı reddetti. Bu da mültecilerin uluslararası örgütlerin hizmetlerine erişimini engelledi. Ayrıca yerel insani yardım kuruluşlarının asgari yaşam şartlarını sağlama gücünü sınırladı.

Lübnan'daki mülteciler, hükümette ileri gelen politikacıların yanı sıra çeşitli medya kuruluşları, belediyeler ve ticari işletmelerin ırkçı ayrımcı söylemlerine paralel olarak ırkçı ayrımcılığın çeşitli biçimlerine maruz kaldılar. Ayrıca ordu, güvenlik güçleri ve gayri resmi milisler tarafından terörle mücadele argümanları ve diğer argümanlar ile güvenlik hamlelerine maruz kaldılar.

Tüm bu etkenler, Lübnan'daki mültecileri rejimin merhameti altında hayat tehlikesi olsa bile Lübnan dışında yaşamak için seçenek arayışına itti.

Geri kalan ev sahibi ülkeler ve uluslararası toplum da Suriye rejimi tarafından verilen belgelere dayanma ısrarları, hareket etme hürriyetini sınırlama vb sınırlamalar koymaları nedeniyle sorumludurlar. Bu durum, mültecilerin normal yaşamalarını engellemekte ve “gönüllü geri dönüşü” ciddi bir şekilde düşüncelerine sebep olmaktadır. Ürdün Yüksek Öğretim Kurulu, 15/11/2018 tarihinde pasaport yerine Suriyeli öğrencilerin güvenlik kartını kabul etmekle bu konuda ileri adımlar attı.

4. Uluslararası toplum

Rejim müttefiklerinin geri dönüş girişimlerini başlatması, mülteciler dosyasını bu müttefiklere karşı bir silah olarak kullanan batının planlarını bozma manasına geldiğini iddia etmeleri ve Lübnan Hükümetinin gönüllü geri dönüşü başlatmakla eşzamanlı olarak BM kurumlarını hedef almasına rağmen kısmen uluslararası toplum ve kuruluşlar, meydana gelmiş ihlaller ve geri dönen mültecilere hakkında meydana gelecek ihlallerden doğrudan ve dolaylı olarak sorumludur.

Uluslararası toplumun sorumluluğu şu şekilde özetlenebilir:

- **Genel olarak Suriyeli mülteciler dosyasına, özelde de mültecilerin maruz kaldığı ihlallere önem vermemek.** Bunun nedenleri arasında Suriyeli mülteciler meselesinin birçok ülkede iç mesele haline gelmesi yer almaktadır. Dolayısıyla ev sahibi ülkelerde, özellikle de Lübnan'da mültecilere karşı meydana gelen ihlallerine odaklanma, diğer ülkelere düşen sorumluluklardan bahsetmeyi gerektiriyor. Rejim müttefikleri, bunu çok iyi bir şekilde anlamakta ve bundan maksimum ölçüde yararlanmak için çalışmaktadır
- **Siyasi sürecin iptal edilmesi.** Mültecilerin geri dönüşü, kapsamlı bir siyasi çözümle çok yakında alakalıdır. Bu çözümün bütün Suriyelilere Suriye içinde yaşam garantileri sunması bekleniyor. Bu da rejimin güvenlik ve siyasi yapısında değişiklikler yapılmasını, yargı ve emniyet

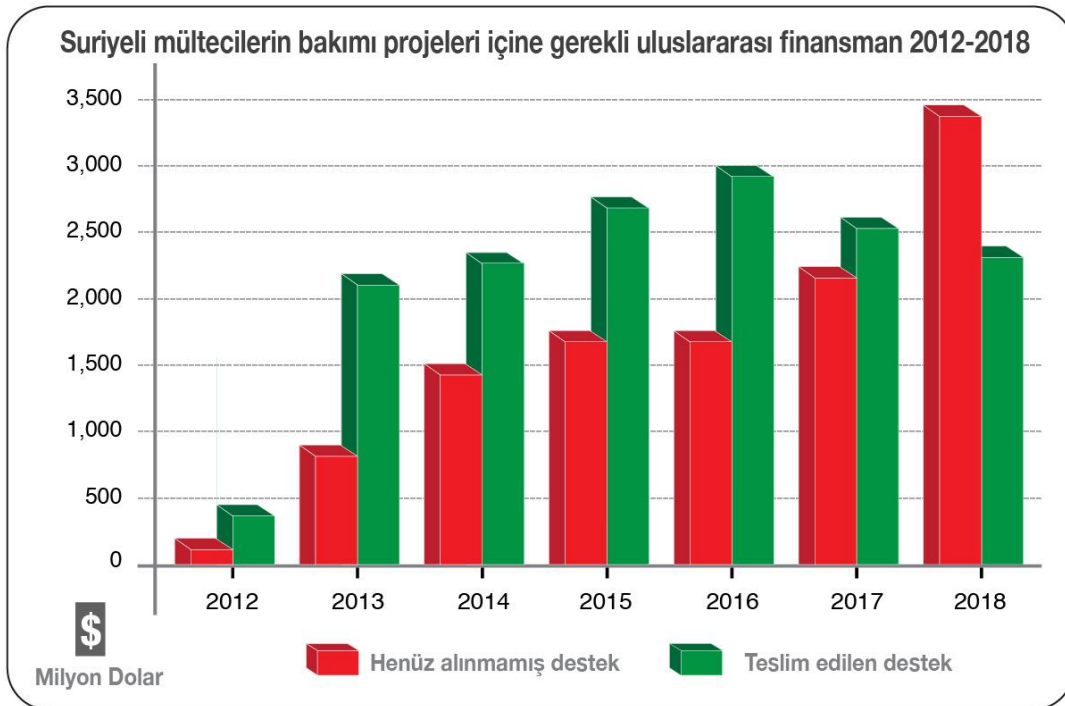
sisteminin yeniden inşa edilmesini vb gerekli düzenlemelerin yapılmasını gerektiriyor.

Fakat siyasi çözüm süreci son iki yıldır neredeyse tamamen durdu. Uluslararası toplum bu yönde etkili siyasi girişimlerde bulunmadı. Bu da rejim müttefiklerine diğer aktörlerin yokluğunda girişimlerini hayata geçirme ve uygulama özgürlüğü kazandırdı.

• **Finansman eksikliği:** Destek veren ülkeler, mülteci bakım programlarına olan bağlılıklarını hafifletmeye ve taahhütlerini ödememe hususunda 2014'ten beri kademeli olarak çalışıyor. (Bkz. Şekil 1) Aynı şekilde bağışçı ülkeler ile ev sahibi ülkeler, Suriyelilere yardım toplayan Suriyeli insani kurumların şiddetli baskı uyguladı. Bu da mültecilere sağlanan hizmetlerin kötüleşmesine, onlara ulaşan yardımlarda sürekli bir düşüşe, aradıkları insanca hayatı sağlamayan bir gerçekten kaçmak için rejim bölgelerine geri dönmek gibi kötü seçenekleri kabul etmelerine sebep oldu.

Şekil- 1

Suriyeli mültecilerin bakımı projeleri için gerekli uluslararası finansman 2012-2018¹³

¹³ Operational Portal Refugees Situation, UNHCR: <https://goo.gl/uaE9xT>

Sonuç:

Mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin evlerine geri dönmeleri şüphesiz meşru bir hedeftir ve Suriye'yle ilgili tüm siyasi projelerin odak noktası olması gerekir. Suriye dışında 6 milyon mülteci ve neredeyse aynı sayıda ülke içinde yerlerinden edilmiş insanın varlığı, istikrar ve hayatın normal mecrasına dönmesinin önünde gerçek bir engel teşkil etmektedir.

Ancak mültecilerin evlerinden çıkışlarına neden olan sebeplerden bahsetmeden sadece geri dönmelerini konuşmak, **ikinci dünya savaşından sonraki en büyük insanlık trajedisinin basitleştirilmesi anlamına gelmektedir.** Mültecilerin çoğu Şebiha, güvenlik güçleri, ordu, milisler ve onları destekleyen yabancı güçler tarafından işlenen vahşi katliamlar, varil bombaları gibi kitlesel imha silahlarının kullanılması, kullanılması yasak olan kimyasal silahlar ve msket bombası gibi silahların kullanılması, tutuklama ile sistematik işkence ve tecavüz altında cinayet suçları ile son sekiz yılda belgelenmiş diğer suçlardan dolayı göç etmek zorunda kaldı.

Mültecilerin, kaçtıkları rejime -o rejimde herhangi bir değişiklik olmadan ve rejimin kalmasına izin veren tarafların garantisi olmadan- geri dönmelerini istemek varil bombaları, Rus füzeleri ve milislerin bıçakları ile **bir emri vakiyi dayatma girişimi** anlamına gelmektedir.

Lübnan'daki mültecilerin **şeklen "gönüllü olarak"** dönmelerine rağmen, iltica döneminde yaşadıkları koşullar, onları rejim hapisanesine dönmek zorunda bıraktığı için aslında gönüllü olmamaktadır. Çünkü bu mültecilere iltica dönemlerine insana yakışır bir yaşamın asgari koşulları sunulmamakla beraber tüm kurumsal ve toplumsal baskı biçimleri dayatıldı. Bu şekilde yıkılmış olan evlerine veya topraklarına dönme düşüncesi, düşünmeye değer bir fikir olarak gelmeye başladı.

Rejimin güvenlik yapısında gerçek bir değişim içeren kapsamlı bir siyasi çözümü kabul etmeden, uluslararası ve yerel garantiler olmadan mültecileri Suriye'ye geri döndürme girişimleri, Suriyelileri rejim hapisanelerine dönmeye itme, daha önce meydana gelen suçları ve ihlalleri göz ardı etme ve meydana gelecek ihlaller için zemin hazırlama anlamına gelmektedir.

Aynı şekilde mültecilerin kendi ülkelerine ve topraklarına dönme hakları ile ilgilenmekten ve mallarına gelen zararları tazmin etmekten kaçınan ve mülteciler arasında mezhep ayrımı yapan (Kalamun bölgesinde çatışmalar sona ermesine rağmen Lübnan'da bulunan Kalamun sakinlerinin evlerine

dönmelerini engellemek gibi) girişimler, mevcut krizden kaçıp gelecekte bir patlamaya kapı açmak demektir.

Lübnan'la ilgili bazı faktörlerden dolayı rejim müttefiklerinin burada elde ettiği kısmi başarıya rağmen Suriyeli mültecilerin %84'üne ev sahipliği yapan diğer ülkelerde herhangi bir başarı elde edemedi.

Türkiye'nin girişimi, rejim müttefiklerinin girişimlerinden çok daha yüksek bir oranda başarı elde etti. Bunun sebepleri arasında Fırat Kalkanı ve Afrin bölgelerinde gerek hava saldırılarının olmayışı gerek rejimin dönenleri tutuklayamamasından dolayı nispeten yüksek bir güvenlik ortamının olması yer almaktadır.

Rejim destekçilerinin gerçek güvenceler sağlama ve gerçek bir siyasi çözüme yönelme konusundaki başarısızlıkları, Suriyeli mülteci sorununu çözme hedeflerini gerçekleştirmeyecek tir. Bu müttefikler, yalnızca Lübnan'daki bazı radikal politikacıların vehmi zaferiyle yetinmek zorunda kalacaklardır.

جسور

جسور للدراسات
Jusoor Arařtırma Merkezi

📍 Mall of Istanbul - Ofis Plaza
2nd Kat, Ofis#3-Bařakřehir
İSTANBUL / TÜRKİYE

☎ + 90 555 056 06 66

🐦 /jusoorstudies

📌 /jusoorstudies

📍 /jusoorstudies

✉ info@jusoor.co

🌐 www.jusoor.co